

Час – суворий суддя для кожного митця. Чим віддаленішими стають дні, в які жив видатний скульптор, професор, народний художник і дійсний член Академії мистецтв СРСР, заслужений діяч мистецтв України Михайло Григорович Лисенко (1906-1972), тим з більшою виразністю бачиш, який могутній дар він мав, який сильний вплив справила його творчість на розвиток української та світової культури.

ЛЮДИНА БАГАТОГРАННОГО ОБДАРУВАННЯ

Пройшовши через неабиякі муки (хвороба все життя переслідувала художника), він надто плідно працював у жанрі портрета, станкової та монументальної скульптури, виконував багатопланові композиції, у тому числі й рельєфні. І всюди досягав високої пластичності, глибокого відтворення кращих рис людини. Художник бачив найвище покликання в тому, аби своєю творчістю служити державі, рідному народові, усі сили, увесь свій талант віддаючи улюбленому мистецтву.

Видатний графік і скульптор, народний художник СРСР Василь Касіян свого часу сказав: «Серед найвідоміших радянських скульпторів, які носять почесні звання народних художників Союзу, є дійсними членами Академії мистецтв СРСР, Михайло Григорович Лисенко міцно займає почесне місце. Більше того, можна сказати, що він займає таке ж місце серед славетних майстрів взагалі сучасної реалістичної

літвості і відчуття прекрасного. Прикутий до ліжка, він спочатку несміливо, але щодалі то відважніше, брався відтворювати з принесеної йому товаришами глини побачене в дійсності: хлопчиків, дівчаток, котиків, собачок, ягнят, коників, корівок. Вони виходили з його рук раз у раз кращими, викликаючи захоплення та замилювання в рідних і друзів. Для самого Михася це було подвійною радістю – радістю творчості й радістю приносити насолоду іншим.

Дитячі роки були для Лисенка не лише роками перших життєвих випробувань, боротьби проти тяжкої недуги, а й роками морального загартування й водночас прилучення до творчості. Через хворобу він не міг вчасно

та Леонори Блох (учениці славетного француза Огюста Родена), які прищепили Лисенкові любов до реалістичного мистецтва, до класичної спадщини, до високого розуміння форми й пластики людського тіла. «Від своїх учителів, – згадував потім Михайло Григорович, – взяв я собі як заповіт: найпрекрасніше – це Людина. І хочу, щоб мої учні в безнастанній праці приходили до цієї істини».

Молодий митець захоплювався невмирущими творами італійського Відродження, особливо Мікеланджело, чия творчість хвилювала його до останніх днів життя. У великих майстрів він учився монументального трактування піднесеності та глибокої психологічної розробки образів.

і монументів, хоча це й коштувало йому величезних зусиль. Саме тоді він тяжко захворів. Відомий професор-ортопед (уродженець Лебединщини, - ред.) М.І. Ситенко доклав багато вміння, аби поставити його на ноги. День у день лікар вселяв художникові віру у власні сили, у те, що він зможе й далі творити. Ці зусилля не пропали марно, а виняткова праця і любов до життя допомогли митцеві перелобити недугу й стати до роботи.

На цей час припадає початок творчої співдружності Михайла Лисенка із скульптором Левом Муравінім, що тривала понад 10 років. За порівняно короткий час, беручи активну участь у багатьох всесоюзних і республіканських конкурсах, вони виконали близь-

стоїть на подвір'ї одного зі столичних вузів, а відлите у бронзі – в Ашгабаті. Височить пам'ятник великому поетові роботи Лисенка і в Казахстані.

До речі, пам'ятник Кобзареві в Ашгабаті було відкрито незадовго до смерті М.Г. Лисенка, під час днів української літератури й мистецтва в Туркменістані.

У багатьох населених пунктах України стоять величні монументи, виготовлені Лисенком, які можна віднести до шедеврів сучасної скульптури. Про подвиги партизанів нагадує монументальний пам'ятник Сидору Ковпаку в Путивлі.

Не буде перебільшенням сказати, що ці та інші твори, виготовлені уже в повоєнний період, продемонстрували нам нові можливості скульптури, були новим словом у розкритті пластичними засобами величі народу. Вершин майстерності досягає скульптор у створеній ним портретній галереї діячів мистецтва й культури – Т.Шевченка і О.Пушкіна, М.Лисенка та І.Франка, В.Касіяна та А.Кримського.

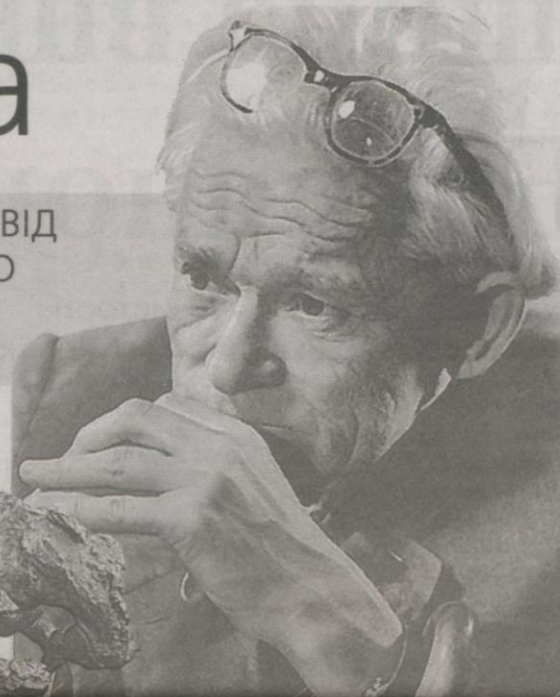
У колекції Сумського художнього музею знаходяться кілька робіт скульптора-земляка, зокрема, портрети Героя Соцпраці Килини Баранової та робітниці Інни Пальцевої, а також погруддя Т.Г.Шевченка. Тему праці Лисенко вважав однією з найголовніших у мистецтві, а вміння відобразити її в художніх творах – критерієм талановитості й професійного рівня автора.

СТАРІЙШИНА ВІТЧИЗНЯНОЇ СКУЛЬПТУРИ

Михайло Григорович відійшов у засвіти 8-го травня 1972 року. Смерть обірвала напружену працю митця над монументом людям, страченими фашистами у Бабиному Яру та пам'ятником

Найпрекрасніше – це людина

29 ЖОВТНЯ ВИПОВНЮЄТЬСЯ 110 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ НАШОГО ВИДАТНОГО ЗЕМЛЯКА – СКУЛЬПТОРА МИХАЙЛА ГРИГОРОВИЧА ЛИСЕНКА

Скульптурна композиція «Партизанський рейд», встановлена в Сумах на Покровській площі

скульптури на європейському континенті».

І подумалось: у наш сьогоднішній непростий час кожному з нас, а митцеві й поготів, особливо важливо досягнути й засвоїти уроки М.Г. Лисенка. Його непримирність до фальші, шаблону, спрощенства, пристосовництва, його ненаситний пошук, аби правдиво відтворити дух доби, ой, як потрібні зараз.

Із вдячністю, тепло й щиро ще й сьогодні згадують видатного скульптора всі ті, хто з ним працював, спілкувався, хто його знав. Ми ще й ще раз згадуємо його життєвий і творчий шлях добрим словом.

ЧЕРЕЗ ТЕРНІ ДО ВИЗНАННЯ

...Народився Михайло Григорович Лисенко 29 жовтня 1906 року в мальовничому селі Шпилівка на Сумщині, неподалік нинішнього обласного центру, у родині бідного багатодітного селянина. Дитячі роки були надто важкими. Діставши в дворічному віці серйозну травму, що призвела до тяжких ускладнень, хлопчик на тривалий час опинився в ліжку, був відірваний від ігор та забав своїх братів, сестер і однолітків. А втім, як згадує у книзі-нарисі про життя й творчість скульптора Є. А. Афанасьєв, завдяки піклуванню матері, яку дуже любив, та близьких, Михась, зростаючи, поступово знайомився з навколишнім світом, природою, що розвивало в ньому спостережливість, допит-

піти до сільської школи, тому грамоту опановував самотужки, з допомогою сестер, братів і товаришів, яким віддячував за науку своїми «творами»...

У 1919-1920 рр. хлопчик навчається у Шпилівській початковій школі. А після смерті матері його було влаштовано до Сумського дитячого будинку, де він пробув до 1923-го. За цей час Лисенко закінчив семирічку, а головне – тут відбулася знаменна подія, що визначила чи не весь його життєвий шлях: він познайомився з художником і педагогом Никанором Онацьким. Це був перший у його житті вчитель-митець, до того ж з високою культурою, сильним обдаруванням. Адже Никанор Харитонович, в якого була теж важка, навіть трагічна доля (1937 року Н. Онацький був заарештований і розстріляний), уже в ті роки був відомий як живописець, поет, археолог.

Перебуваючи в дитячому будинку і навчаючись у школі, Михайло почав відвідувати художню школу, де захопився скульптурою. Саме це й стало основним напрямком його подальшої творчості.

Після закінчення семирічки Лисенка було переведено до будинку підлітків у Харкові. Згодом, враховуючи обдарованість юнака, його направили вчитися до профшколи. Успішно закінчивши її у 1925-му, Михайло Лисенко вступив до Харківського художнього інституту. Тут навчався у відомих педагогів, скульпторів Івана Севери

Перша робота, що її скульптор-початківець виставляє на суд громадськості, – горельєф «Монтажник», виконаний за порадою Івана Севери. Уже в цьому творі Лисенко прагне у витонченій пластичності людського тіла відтворити характерні риси людини нелегкої праці. Підкреслення фізичної сили, гіперболізація форм людського тіла характерні також для статуй «Будівельниця» – його дипломної роботи.

Тридцять років були особливо плідними для молодого скульптора. Його горельєф «Китай бореться», що експонувався у 1932 р. на V Всеукраїнській художній виставці у Харкові, привернув увагу своєю політичною загостреністю, тогочасною актуальністю теми й дохідливою емоційною реалістичною формою.

Таким же актуальним та емоційним був інший твір скульптора – горельєф «У катівнях фашизму», що експонувався 1935 р. на VI Всеукраїнській виставці в Києві. Його тема навіяна героїчною боротьбою болгарина Георгія Димитрова проти фашизму на Лейпцигському процесі. Уже в цих перших творах молодого митця проявляються характерні, притаманні його подальшій творчості риси: актуальність теми, піднесеність, романтичність, схильність до відображення драматичних переживань людини.

Починаючи з 1934-го, Лисенко багато працює над скульптурними композиціями для пам'ятників

ко десяти проектів, багато з яких були схвалені й рекомендовані до встановлення. Зокрема, цей творчий дует створив дві великі п'ятиметрові скульптурні композиції про героїв війни й праці для радянського павільйону на Всесвітній виставці у Нью-Йорку в 1939 р., виготовив ескізи однієї зі станцій Московського метрополітену.

ЗОЛОТІ РОКИ ТВОРЧОСТІ

1941-го року, коли фашисти наблизилися до Харкова, Лисенко з сім'єю евакуюється до Алма-Ати. Там він разом із Муравіним виконує дві скульптурні композиції – «Друзі» (гіпс тонований) і «Партизани» (бронза), що експонувались на республіканській художній виставці «Велика Вітчизняна війна» в Алма-Аті (1942). У цей час були втілені й інші значущі роботи цих двох чудових скульпторів, зокрема, композиція «Новий порядок» (гіпс) та «28» – про подвиг героїв-панфіловців.

Повернувшись 1944-го з евакуації, Михайло Лисенко з головою поринув у роботу, прагнучи увічнити народну героїку в боротьбі з фашистами. За короткий період створив скульптурні композиції «Винос пораненого», «Похорон партизана», «Подвиг семи колгоспників» (або «Сім старих»).

Тоді ж Лисенко задумав відтворити у скульптурній пластичності Великого Кобзаря, втілити його образ – як образ України, що героїчно бореться проти фашизму. Було виготовлено кілька ескізів. Завершена композиція вперше з'явилася на Всесоюзній художній виставці в 1946 р., вона привернула до себе увагу відвідувачів і була високо оцінена критикою. Образ Кобзаря, створений Лисенком, й понині залишається одним з кращих в українській шевченкіані. Нині погруддя в мармурі

ну мистецьку культуру зробив М. Г. Лисенко як педагог, невтомний і чуйний вихователь багатьох українських скульпторів. Серед його учнів такі відомі митці, як Галина Кальченко, Макар Веронський, Василь Бородай, Віктор Сухенко та інші.

Переконалим реаліст, М.Г. Лисенко у своїй творчості та педагогічній практиці завжди міцно стояв на засадах народності мистецтва, послідовно боровся за продовження в українській скульптурі високих традицій вітчизняної та світової класики. Створені ним пам'ятники, композиції, портретні галереї сучасників вражають глибоким проникненням в образ, внутрішньою переконливістю.

Протягом усього життя, як йому не було важко, перебуваючи в лікарні чи вдома, прикутий до ліжка, часом героїчними зусиллями він переборював тяжку недугу й працював самовіддано й натхненно. Можна лише дивуватися, де бралися в нього сила й енергія, що надавали йому можливість так яскраво горіти.

Михайло Григорович Лисенко нагороджений орденами і медалями, йому присвоєні високі мистецькі звання. Художники неодноразово обирали його членом правління Спілки художників України.

На Сумщині свято шанують пам'ять Михайла Григоровича Лисенка, особливо ж у селі Шпилівка Сумського району. Земляки пишуться тим, що талановитий скульптор народився саме в їхньому краї. Матеріали музею, до якого часто навідуються і місцеві жителі, і численні гості з різних міст і сіл, широко розповідають про життєвий і творчий шлях видатного скульптора.

Петро НЕСТЕРЕНКО